

УДК [378.046.-021.68:616-051]:34

**ВІДПОВІДНІСТЬ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ, КРИТЕРІЇВ ТА
ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ
МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ**

©Харківський Валерій Сергійович

Інформація про автора:

Харківський Валерій Сергійович: ORCID: 0000-0003-1637-8491; kharkivska_hgra@ukr.net; аспірант кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті автором визначено критерії (мотиваційно-рефлексивний, когнітивно-діяльний, комунікативно-превентивний), показники та рівні (креативний (вищий), активний (високий), нормативний (середній) розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті. Схематично показано відповідність структурних компонентів критеріїв та показників розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті. Автором для оцінювання рівня розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті запропоновано використовувати засоби кваліметричної діагностики, а саме кваліметричні анкети-вимірники, тести. На основі аналізу науково-методичної, педагогічної та спеціальної літератури розроблено кваліметричну модель оцінки розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті. Подальший науковий пошук автор вбачає у з'ясуванні сучасного стану розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті.

Ключові слова: розвиток, правова компетентність, фахівці медичної галузі, післядипломна освіта, кваліметрична модель, критерії, структурні компоненти.

Харьковский В.С. «Соответствие структурных компонентов, критериев и показателей развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании».

В статье автором определены критерии (мотивационно-рефлексивный, когнитивно-деятельностный, коммуникативно-превентивной), показатели и уровни (креативный (выше), активный (высокий), нормативный (средний) развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании. Схематически показано соответствие структурных компонентов, критериев и показателей развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании. Автор для оценки уровня развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании предлагает использовать средства кваліметричной диагностики, а именно кваліметрические анкеты-измерители, тесты. На основе анали за научно-методической, педагогической и специальной литературы разработано кваліметрическую модель оценки развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании. Дальнейший научный поиск автор видит в выяснении современного состояния развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании.

Ключевые слова: развитие, правовая компетентность, специалисты медицинской отрасли, последипломное образование, кваліметрическая модель, критерии, структурные компоненты.

Kharkivskiy V.S. "Correspondence of structural components, criteria and measures development of the legal competence of specialists of medical industry in postgraduate education."

In the article the author defined criteria (reflexive motivational, cognitive activity, communicative-preventive), measures and level (creative (stronger), active (high), regulatory

(middle) development of legal competence of specialists of medical industry in postgraduate education. It is shown schematically compliance with the structural components of the criteria and measures of the development of the legal competence of specialists of medical industry in postgraduate education. For evaluation of the level of development of legal competence of specialists of medical industry in postgraduate education, the author offered to use qualimetric diagnostic, qualimetric application-tester, tests. The analysis of scientific and methodological, pedagogical and literature qualimetric model of estimation of the development of the legal competence of specialists of medical industry in postgraduate education is developed. Further scientific research is the author sees in clarifying the current state of development of legal competence of specialists in the field of medical postgraduate education

Key words: development, legal competence, specialists of medical industry, postgraduate education, qualimetric model, criteria, structural components.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформування системи освіти в Україні потребує нового розв'язання проблеми розвитку правової компетентності фахівців різних спеціальностей, здатних на усвідомлення себе як особистості. Все це повною мірою стосується й медиків, діяльність яких пов'язана, в першу чергу, із роботою з людьми.

Потреба в розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі зумовлена економічними, політичними та соціальними процесами, які визначають нові вимоги до працівників закладів охорони здоров'я. Знання законодавства та чітке розуміння змін і нововведень, що стосуються фахівців медичної галузі є необхідними для якісного виконання ними власних професійних обов'язків.

Аналіз світового ринку праці дозволив визначити, що однією з головних потреб соціуму і пріоритетних завдань системи освіти є розвиток правової компетентності медиків у післядипломній освіті, готових і здатних реалізовувати свою професійну діяльність в інтересах суспільства; активно працювати з хворими; використовувати елементи психологічного та правового впливу; розробляти заходи щодо їх реабілітації та профілактики; здатних захищати як права пацієнтів, так і власні права. Ці ознаки відображають нову якість професійної компетентності медиків, однією з ключових складових якої є правова компетентність.

Таким чином, сьогодні особливої актуальності набуває питання щодо визначення науково обґрунтованих критеріїв оцінки рівня правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні проблеми реформування вищої медичної школи досліджували К. Амосова, І. Булах, В. Краснов, І. Кузнєцова, М. Тимофієва, О. Юдіна, В. Бабаліч, Л. Добровська, В. Корзуніна, М. Мруга, які присвятили свої роботи визначенню особливостям підготовки лікарів.

До проблеми розвитку професійної компетентності на різних рівнях звертались вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема К. Віаніс-Трофименко, С. Гапоненко, О. Гура, Т. Добудько, М. Елькін, О. Коваленко, Н. Кузьміна, М. Лазарев, О. Лебедев, О. Пометун, М. Поташник, В. Ситянін та ін. Розвиток правової компетентності особистості у своїх дослідженнях розглядали В. Байденко, В. Болотова, Дж. Вейллант, А. Дахін, М. Елькін, І. Зимня, Д. Коваленко, В. Ландшеєр, О. Овчарук, Л. Пильгун, М. Подберезський, О. Пометун, В. Сластьонін, К. Савченко, А. Хуторський, М. Чошанов та ін. Проте, відповідність структурних компонентів, критеріїв та показників розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті на сьогодні досліджені недостатньо.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Питання, пов'язані з розробкою та визначенням критеріального апарату, у педагогічних дослідженнях вивчало багато науковців. Слушними для нас є вимоги щодо вибору критеріїв загалом, які запропоновані В. Ашумовим [1], П. Вяткиним [2], В. Гуторцевою [3], А. Харківська [5], П. Яременком [6]: число критеріїв повинно бути невеликим за кількістю, але достатнім для визначення рівня реалізації основних

управлінських функцій; система критеріїв має відображати наявну діяльність керівництва із реалізації функцій, тобто бути об'єктивною; кожен окремий критерій повинен бути сформульований чітко, допускати як якісну, так і кількісну характеристику; система критеріїв повинна відтворювати найбільш істотні ознаки управлінського процесу та його результати; критерії мають відображати доцільність управлінської діяльності.

На основі аналізу науково-педагогічної та спеціальної літератури, а також визначених нами структурних компонентів правової компетентності фахівців медичної галузі у системі післядипломної освіти та проведеного нами опитування 246 незалежних експертів (викладачі, фахівці медичної галузі, слухачі курсів підвищення кваліфікації) з'ясовано, що найбільш значущими характеристиками розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті є: знання фундаментальних основ права – 75 % опитуваних; розвинені вміння планувати власну професійну діяльність та вносити корективи, здатність до саморозвитку – 74 % опитуваних; професійна та правова комунікабельність – 69 %; вміння складати нормативно-правові акти (заяви, скарги тощо) – 65 % опитуваних.

Проведений теоретичний аналіз досліджень з проблеми розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті та результати опитування незалежних експертів дозволили нам виділити такі критерії та показники розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті:

- мотиваційно-рефлексивний – характеризує: здатність фахівців медичної галузі самовизначитися у власній професійній діяльності з позиції норм права, чинного законодавства тощо; усвідомлення необхідності та наявності бажання до розвитку особистісної морально-правової свідомості; вмотивованість до професійного зростання через розвиток власної правової компетентності; рівень мотивації до розвитку особистісної морально-правової усвідомленості щодо необхідності здобуття правових знань; особистісні правовиховні, правозахисні установки актуалізації у професійній діяльності. Показниками даного критерію є: мотивація до професійного зростання (самоаналіз, саморозвиток); індекс задоволення власною правовою компетентністю; прояв активності, зацікавленості в ефективному розв'язанні проблемних ситуацій правового характеру в професійній діяльності;
- когнітивно-діяльнісний – характеризує: рівень володіння системними знаннями змісту правової компетентності в професійній діяльності фахівців медичної галузі; здатність до здійснення правового виховання й освіти пацієнтів під час власної фахової діяльності; наявність у фахівців медичної галузі вміння використовувати нормативно-правові знання у власній фаховій діяльності; можливість надання компетентної первинної правової допомоги колегам, пацієнтам. Показники – рівень володіння знаннями фундаментальних основ права, законодавства України з медичних питань та знаннями правових засад службової діяльності фахівців медичної галузі; практичне використання правових знань при складанні нормативно-правових документів (заяви, скарги, акти тощо); вміння систематизувати правові знання; узагальнювати, порівнювати правову інформацію, правові факти, явища;
- комунікативно-превентивний – характеризує: розвиток спроможності фахівців медичної галузі встановлювати необхідні контакти під час професійної діяльності, попереджати соціальні конфлікти на роботі у відповідності з правовими нормами і правилами поведінки; рівень налаштованості фахівців медичної галузі до суспільно-продуктивної роботи, використовуючи креативний підхід до будь-якої справи правового характеру, вміння попереджати соціальні проблеми у відповідності з правовими нормами і правилами поведінки. Показники - рівень розвиненої правової комунікабельності; організація заходів, щодо встановлення та усунення фактів порушення чинного законодавства як пацієнтів так і колег, адміністрації; прагнення забезпечити інформацією з питань правового характеру колег, пацієнтів та інших.

Відповідність структурних компонентів, критеріїв та показників розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті представлено на рис. 1

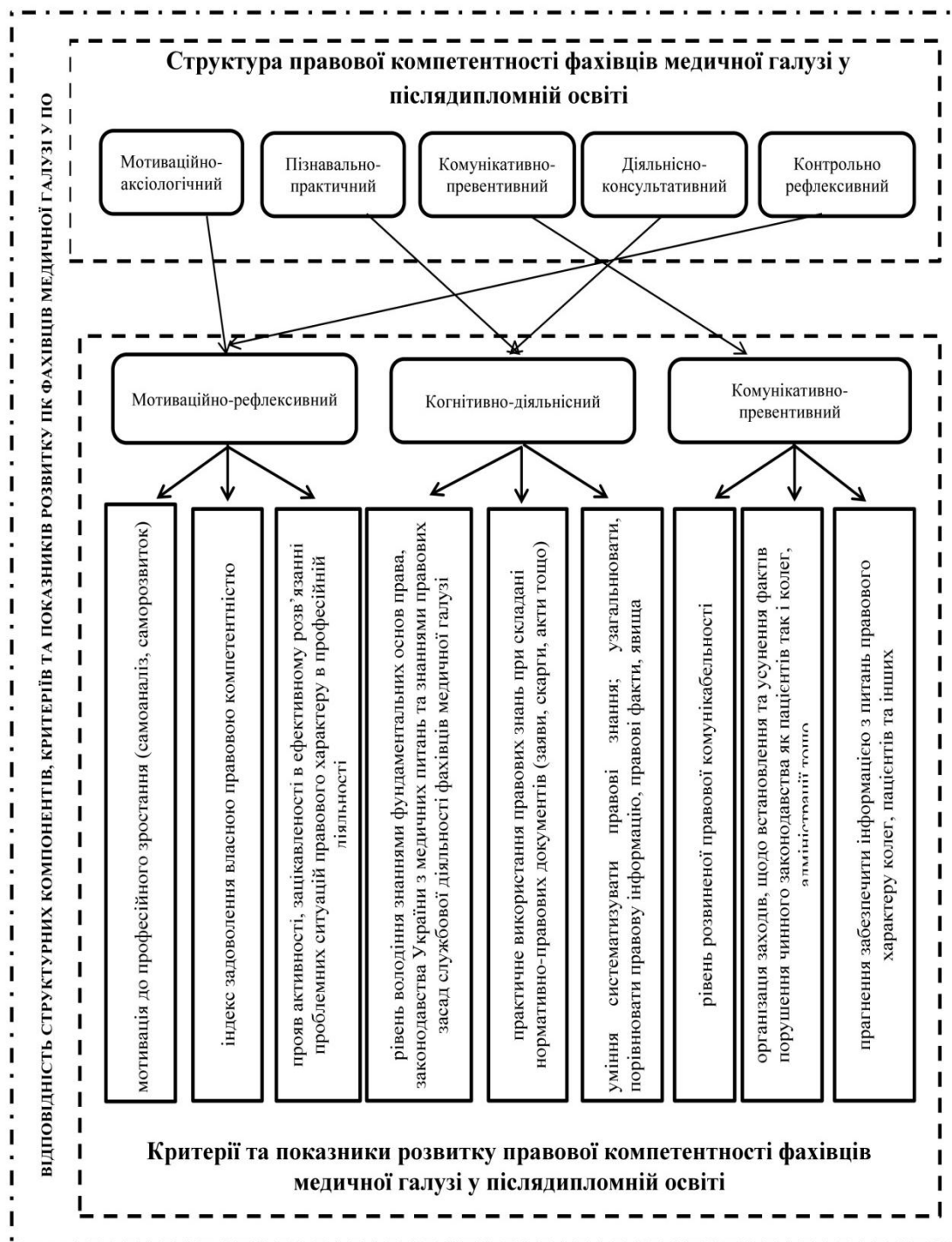

Рис. 1. Відповідність структурних компонентів, критеріїв та показників розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті

Для оцінювання рівня розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті пропонуємо використовувати засоби кваліметричної діагностики, зокрема кваліметричні анкети-вимірвальники, тести. Результати представлено у кваліметричній моделі (табл. 1)

Таблиця 1

Кваліметрична модель оцінки розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті

Критерії	Вага	Показники	Вага	Ступінь прояву				
				0	0,25	0,5	0,75	1
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Мотиваційно-рефлексивний		а) мотивація до професійного зростання (самоаналіз, саморозвиток); б) індекс задоволення власною правовою компетентністю; в) прояв активності, зацікавленості в ефективному розв'язанні проблемних ситуацій правового характеру в професійній діяльності						
Когнітивно-діяльнісний		а) рівень володіння знаннями фундаментальних основ права, законодавства України з медичних питань та знаннями правових засад службової діяльності фахівців медичної галузі; б) практичне використання правових знань при складанні нормативно-правових документів (заяви, скарги, акти тощо); в) уміння систематизувати правові знання; узагальнювати, порівнювати правову інформацію, правові факти, явища						
Комунікативно-превентивний		а) рівень розвинутої правової комунікабельності; б) організація заходів, щодо встановлення та усунення фактів порушення чинного законодавства як пацієнтів так і колег, адміністрації; в) прагнення забезпечити інформацією з питань правового характеру колег, пацієнтів та інших						

Необхідно ретельно вивчити і можливості вживання терміна «охороноздоровче право» («healthlaw»). Європейська доктрина нерідкорозглядає поняття «медичне право» («medicallaw») і «охороноздоровче право» («healthlaw») як синоніми [7]. Разом з тим, на переконання деяких зарубіжних учених, охороноздоровче право «має справу не тільки з пацієнтами та хворобами, а й зі здоровими людьми, а також із громадським здоров'ям».

Визначивши критерії та показник, схарактеризуємо рівні розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті.

Для визначення готовності майбутніх лікарів опрацьовувати медико-біологічні дані за допомогою ІКТ І. Кривенком обґрунтовані рівні сформованості компетентності з опрацювання медико-біологічних даних. Низький рівень (елементарний) передбачає, що студент має певні уявлення про інформаційні процеси, з якими пов'язана професійна

діяльність, розуміє основні поняття та принципи опрацювання медико-біологічних даних за допомогою ІКТ, має елементарні навички та вміння застосовувати прикладне програмне забезпечення при виконанні компетентнісних завдань. Студент виявляє деякий інтерес до опрацювання медико-біологічних даних за допомогою ІКТ, проте не прагне до самовдосконалення. Цей рівень базується на залишкових знаннях шкільного курсу інформатики. Середній рівень (репродуктивний) ґрунтується на тому, що студент має фундаментальні знання з опрацювання медико-біологічних даних, здатний їх відтворювати і застосовувати, вміє фрагментно виконувати компетентнісні завдання, має усвідомлене бажання досягнути успіхів, прагнення і здатність до отримання знань, умінь, навичок щодо опрацювання медико-біологічних даних. На цьому рівні сформованості компетентності з опрацювання медико-біологічних даних студент може з незначною сторонньою допомогою опрацьовувати медико-біологічні дані за певними вимогами при використанні ІКТ. Достатній рівень (евристичний) передбачає те, що студент успішно застосовує знання, навички та вміння, що стосуються опрацювання медико-біологічних даних за допомогою ІКТ. На цьому рівні студент може самостійно вибирати стратегію опрацювання медико-біологічних даних за допомогою ІКТ, творчо й ефективно поєднувати та застосовувати знання та вміння при виконанні компетентнісних завдань. Студент може обґрунтовувати власні думки, дії, погляди, вибір стратегії опрацювання медико-біологічних даних, здатний проявляти креативність, ініціативність, прагне до самовдосконалення, рефлексії. На цьому рівні студент вміє визначати мету діяльності, планувати діяльність для досягнення результату, оцінювати отриманий результат, аналізувати, виділяти головне, моделювати певні явища. Високий рівень (творчий) ґрунтується на гармонійній сформованості компетентності з опрацювання медико-біологічних даних, що передбачає наявність умінь самостійно і творчо опрацювання медико-біологічних даних за допомогою ІКТ. Студент вміє раціонально опрацьовувати медико-біологічні дані за допомогою ІКТ при виконанні компетентнісних завдань, прагне досягнути високого рівня компетентності з їх опрацювання [4].

Проаналізувавши запропоновані науковцями рівні нами були визначені такі рівні розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті: креативний (вищий), активний (високий), нормативний (середній). Розглянемо їх детальніше.

Креативний (вищий) рівень: фахівці медичної галузі прагнуть сприяти ефективному правовому розв'язанню питань у власній фаховій діяльності, або в ситуаціях, що склалися у колег чи пацієнтів; задоволені рівнем власної правової компетентності; виявляють ціннісно-сміслову ставлення до правореалізаційної, правозахисної сфер діяльності; фахівці медичної галузі здатні до саморозвитку та самовдосконалення, у них чітко виражені мотиви вибору способу застосування правових знань і умінь. Системно сформовані правові знання та ефективне вміння їх використовувати у фаховій діяльності. Фахівці виявляють стійкий інтерес до вивчення сучасних нормативно-правових актів, норм, є наявним високий рівень відповідальності за своєчасне забезпечення інформацією з питань правового характеру колег та пацієнтів, їм властива готовність до розв'язання правових питань (пов'язаних із правами пацієнтів та колег їх здоров'ям, працевлаштуванням тощо), притаманний креативний підхід до умінь використовувати правові знання в лікарській практиці. Розвиток правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті за мотиваційно-рефлексивним критерієм оцінюється у 8-10 балів (за 10 бальною шкалою); є наявним високий ступінь набутих нормативно-правових знань, досвіду правореалізаційної, правозахисної роботи у власній лікарській практиці, а індекс задоволення розвитком правової компетентності перебуває в межах від 0,45 до 0,5 (за максимальним значенням 0,5).

Активний (високий) рівень: передбачає вияв у фахівців медичної галузі стійкого інтересу до правових питань, пов'язаних із лікарською практикою, домінування активної життєвої позиції щодо правореалізаційної, правозахисної діяльності у межах власної фахової діяльності. Правові знання сформовані, проте не в повній мірі наявні знання сучасних нормативно-правових норм, відповідно до фаху, правові ж уміння в недостатній мірі використовуються на практиці; ставлення до пацієнтів характеризується емпатійністю; медичний працівник може відповідно до ситуації використовувати власну правозахисну

функцію. Достатньо розвинена правова компетентність у фахівців медичної галузі оцінюється у 5-7 балів (за 10 бальною шкалою); він виявляє опосередкований рівень мотивації до розвитку правової компетентності у фаховій діяльності, а індекс задоволення розвитком правової компетентності перебуває в межах від 0,35 до 0,44 (за максимальним значенням 0,5).

Нормативний (середній) рівень: фахівці медичної галузі не проявляють зацікавлення знаннями правового характеру щодо фахової діяльності; не зацікавлені виконанням правореалізаційних, правозахисних функцій; вагаються у вирішенні конфліктних ситуацій правового характеру. Їм властива незадоволеність власною правовою компетентністю, небажання розв'язувати правові питання лікарської практики, відсутня мотивація до розвитку правової компетентності, рівень якої оцінюється у межах 4-2 бала (за 10 бальною шкалою); вони характеризуються репродуктивним ступенем набутого досвіду щодо використання правових знань у фаховій діяльності; індекс задоволення розвитком правової компетентності перебуває в межах 0,34-0,15 (за максимальним значенням 0,5).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, визначивши відповідність структурних компонентів, критерії та показники розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті, можемо відповідно визначити рівень розвитку їх правової компетентності. Подальший науковий пошук вбачаємо у з'ясуванні сучасного стану розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті.

Список використаних джерел

1. Ашумов В. Р. Якість освіти у ВНЗ / В. Р. Ашумов. – Київ : Наукова думка, 2010. – 122 с.
2. Вяткин П. В. Качество образования / П. В. Вяткин – М. : Педагогика, 2010. – 153 с.
3. Гуторцев В. Р. Качество образования в ВУЗе / В. Р. Гуторцев. – М. : Педагогика, 2010. – 310 с.
4. Кривенко І. Критерії, показники та рівні сформованості у майбутніх лікарів компетентності з опрацювання медико-біологічних даних у процесі навчання медичної інформатики // Наукові записки : зб. наук. статей / М-во освіти та науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2013. – Вип. 111. – С. 94-102.
5. Харківська А. А. Теоретичні та методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.06 / Харківська Алла Анатоліївна ; ДЗ «Луганський нац. ун-т імені Т. Шевченка». – Луганск, 2012. – 596 с.
6. Яременко П. С. Якість освіти в Україні / П. С. Яременко. – Київ : Лібра, 2011. – 157 с.
7. Nys, H., *Medical Law in Belgium*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011., с.41–42

References

1. Ashumov, VP 2010, *Yakicst osvity u VNZ*, Naukova dumka, Kyiv.
2. Vyatkin, PV 2010, *Kachestvo obrazovaniya*, Pedagogika, Moskva.
3. Gutortsev, VR 2010, *Kachestvo obrazovaniya v VUZe*, Pedagogika, Moskva.
4. Kryvenko, I 2013, 'Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti u maibutnikh likariv kompetentnosti z opratsiuvannia medyko-biologichnykh danykh u protsesi navchannia medychnoi informatyky', *Naukovi zapysky*, Ministerstvo osvity ta nauky Ukrainy, Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Draho manova, Kyiv, iss. 111, pp. 94-102.
5. Kharkivska, AA 2012, *Teoretychni ta metodychni zasady upravlinnia innovatsiinym rozvytkom vyshchoho navchalnoho pedahohichnoho zakladu*, DZ «Luhanskyi nats. un-t imeni T. Shevchenka», Luhansk.
6. Yapemenko, PC 2011, *Yakicst osvity v Ukpainy*, Libpa, Kyiv.
7. Nys, H 2011, *Medical Law in Belgium*. Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, pp. 41–42.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016р.